

Wet op de PBO

Na tientallen jaren van politiek-ideologische discussies tussen confessionelen, liberalen en socialisten kreeg Nederland in 1950 zijn publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO), mogelijk gemaakt door de Wet op de bedrijfsorganisatie. Het intens bevochten politieke compromis tussen KVP en PvdA had echter een korte bloeiperiode. Een ideaal liep vast op een veranderde sociaaleconomische realiteit.

In reactie op de sociale wantoestanden in de tweede helft van de negentiende eeuw ontwikkelden buitenlandse katholieke denkers de eerste corporatieve ideeën voor een herziening van de sociale en economische orde. De eerste aanzetten voor deze katholieke sociale leer, zoals uiteengezet in de encycliek *Rerum Novarum* (1891), bepleitten een harmonische samenwerking tussen arbeid en kapitaal in organische structuren. De samenleving wordt volgens deze leer gevormd door natuurlijk gegroeide leefgemeenschappen, zoals gezinnen en kerkelijke, politieke en beroepsorganisaties. Niet het bezit, maar de plaats en functie in de maatschappij bepaalden tot welke leefgemeenschap of 'corporatie' iemand hoorde. In op harmonie gerichte overleg- en werkstructuren zouden werkgevers en werknemers samen de uitwassen van concurrentie en klassenstrijd het hoofd kunnen bieden.

Geleidelijk vormden zich op basis hiervan alternatieven voor het liberale vrijemarktdenken en het staatsdenken van het socialisme. Nederlandse katholieke voormannen, onder wie P.J.M. Aalberse en J.A. Veraart, zetten deze gedachten vanaf het einde van de negentiende eeuw om in voorstellen voor een PBO. Onder toezicht van de overheid zouden vertegenwoor-

digers van vakbonden en werkgevers in bedrijven verordenende bevoegdheden moeten krijgen. Ten tijde van de economische crisis van de jaren dertig zorgde de encycliek *Quadragesimo Anno* (1931), waarin de subsidiariteitsgedachte werd uitgewerkt, voor nieuwe impulsen. Dit subsidiariteitsbeginsel bepaalt dat hogere gemeenschappen als de staat pas taken opgedragen krijgen als lagere, zoals de bedrijfschappen deze niet kunnen uitvoeren.

Tijdens het interbellum ontwikkelden ook de Nederlandse sociaaldemocraten PBO-ideeën, waarbij de staat niet meer volledig dominant, maar wel leidend was in de sociale en economische orde. Hoewel katholieken en sociaaldemocraten elkaar in deze fase wel inhoudelijk over een PBO naderden, waren de verschillen nog te groot voor een compromis. De naoorlogse wederopbouw zorgde voor een doorbraak. Zowel in de Stichting van de Arbeid (het overlegorgaan van werkgevers en werknemers) als in het parlement, waar KVP en PvdA domineerden, tekende zich een meerderheid af voor een PBO. In 1950 loodste staatssecretaris van Economische Zaken W.C.L. van der Grinten (KVP) het wetsontwerp door de Tweede Kamer. KVP en PvdA konden in dit compromis hun ideologische inbreng herken-

nen, zij het dat de KVP onder leiding van Romme de meeste wensen had binnengehaald. In 1952 werd een aparte minister voor PBO benoemd: de KVP'er A.C. de Bruijn.

De Sociaal-Economische Raad (SER) werd het toporgaan van de PBO. De organisatiecommissie van de SER richtte in de eerste jaren zo'n 20 bedrijfschappen en 15 productschappen in. Bij de start was de belangstelling voor de PBO in de agrarische sector nog redelijk groot, tot genoegen van de (KVP-)bewindslieden voor PBO-aan gelegenheden. Maar toen de economie verder opbloeiende en met name de industrie niet meewerkte, stokte halverwege de jaren vijftig de ontwikkeling van de PBO. Vooral de werkgevers, die geen heil zagen in regulering van buitenaf, haakten af. Daarnaast verloren ook de werknemersorganisaties gaandeweg hun belangstelling. De economie was inmiddels veranderd, de sociale verhoudingen waren gelijkwaardiger geworden en de welvaart was toegenomen. Toen na jaren bleek dat de PBO niet de rol kreeg die voorstanders ooit in gedachten hadden, werden stapsgewijs de opzet en inrichting van de PBO aangepast aan de nieuwe realiteit.

Willem Camphuis

1950

Literatuur

Dijkstra, G.S.A., Meer, F.M. van der & Meer, J.W. van der (Red.) (1995). *Produktschappen en Bedrijfschappen onderzocht. Bedrijfslichamen als intermediair bestuur*. Alphen aan den Rijn: Samsom.

Haan, I. de (2010). *Parlementaire democratie en maatschappelijke organisatie: de politieke context van de Sociaal-Economische Raad*. In T. Jaspers, B. van Bavel & J. Peet (Red.), *SER 1950-2010. Zestig jaar denkwerk voor draagvlak* (pp. 23-48). Amsterdam: Boom.

Liagre Böhl, H. de (1991). *Confessionele partijen en het corporatisme in Nederland*. In P. Luykx en H. Righart (Red.), *Van de pastorie naar het torentje. Een eeuw confessionele politiek*. (pp. 104-123). Den Haag: SDU.